

De aan het Gouvernement betaalde rente wordt bij de kostprijsberekening in aanmerking genomen.

De Algemeene kosten worden veelal omgeslagen op basis van het totaal der directe plus indirecte fabricagekosten. Ook hierbij wordt gesteund op de gegevens van het voorgaande jaar.

Verkoopkosten komen als regel niet voor, is dit wel het geval, als b.v. bij de mijnbedrijven, dan worden deze op basis van den omzet omgeslagen.

Uit bovenstaande is de conclusie te trekken, dat men bij de kostprijsberekening meer staat aan den kant van den „uitgaafprijs” dan aan dien van den „economischen kostprijs”. Ziet men den kostprijs alleen als middel om de gemaakte kosten op de afnemers te verhalen, dan is in het onderhavige geval deze wijze van berekening zeer wel verklaarbaar. Immers werkt een groot deel der Gouvernementsbedrijven alleen voor andere takken van 's Lands dienst en het is zeer begrijpelijk, dat men op het standpunt staat alle kosten op de afnemende instellingen te willen verhalen.

Ook hierop bestaan echter uitzonderingen; zoo vindt bij de Landsdrukkerij, ofschoon een zuiver „verrekenbedrijf”, in rekeningstelling der kosten van het drukwerk door middel van tarieven plaats. Een afwijking vormt verder een militair bedrijf, dat op „oorlogscapaciteit” is ingericht. Het zou onbillijk zijn de kosten van dezen te grooten opzet over alle afnemers, waaronder ook burgerlijke diensten, om te slaan. De gang van zaken is nu deze: bij de bepaling van den kostprijs wordt met alle kosten rekening gehouden, de verrekenprijs wordt echter gevonden, door de directe kosten te verhoogen met een zeker (willekeurig bepaald) opslagpercentage; het verschil tusschen kost- en verrekenprijs, wordt ten laste van een afzonderlijk begrotingsartikel van het Departement van Oorlog gebracht.

Echter, afgezien van het feit, dat er meerdere bedrijven zijn, waarvan de producten of diensten niet alleen van nut zijn voor gouvernementsinstellingen (bv. mijnbedrijven, SS, P.T.T.), en waarbij dus niet in die mate de kostprijs als verrekenprijs op den voorgrond treedt, heeft de kostprijs meerdere facetten; voor sommige van deze, zoo die van instrument ter waarneming van de zuinigheid van de bedrijfsvoering, is de op boven omschreven wijze van kostprijsberekening niet voldoende te achten.

Na bovenstaande uiteenzetting behoeft het verder geen betoog, dat de waardeering van den voorraad producten en de onderhanden werken op de Balans tegen kostprijs plaats vindt.

Jaarrekening

Wat dit onderdeel betreft kan in de eerste plaats verwezen worden naar hetgeen in het vorige artikel onder het hoofd „Openingsbalans” werd vermeld.

De jaarstukken, welke in het Gouvernementede meestal met „het Jaarwerk” worden aangeduid, omvatten een Balans en resultaten-rekening, welk laatste, al naar den aard van het bedrijf, in verschillende onderdeelen gesplitst is; zoo bij de Steenkolenmijnen in de Rekening van winning en verzending, de Afleveringsrekening en de Verlies- en winstrekening; bij de Opiumfabriek in een Productie- en in een Afleveringsrekening.

De op deze bescheiden voorkomende posten worden nader toegelicht en eventueel gespecificeerd, welke specificaties soms zeer uitvoerig zijn; zoo die der vaste activa, welke van de uitbreidingen en afschrijvingen een specificatie in groepen geeft, meestal over 5 jaar.

Wat de jaarrekening van Landsbedrijven aangaat, zij verwezen naar artikel 19 van de Indische Bedrijvenwet, dat bepaalt:

1. De hoofden der departementen van algemeen bestuur zenden binnen vier maanden na afloop van het boekjaar de

jaarrekeningen van de tot hun departement behoorende Landsbedrijven aan den Gouverneur-Generaal in.

2. De jaarrekening van een Landsbedrijf bestaat uit:

- a. een balans;
- b. een of meer resultatenrekeningen;
- c. een opgave van de kapitaalsveranderingen;
- d. een begrotingsrekening.

3. De jaarrekening wordt van de noodige toelichtingen voorzien.

4. Na ontvangst van de mededeeling, bedoeld in het vierde lid van artikel 18, stelt de Gouverneur-Generaal de jaarrekeningen vast.

Er wordt dus behalve een gebruikelijk „jaarverslag”, ook een begrotingsrekening gevorderd.

Wellicht ten overvloede zij nog vermeld, dat waardeering op basis van den kostprijs plaats vindt.

VI. *Samenvatting.*

Hiermede ben ik aan het einde gekomen van mijn beschouwingen aangaande den administratieven opbouw van de gouvernementsbedrijven, bij welke beschouwingen, om niet te uitvoerig te worden, belangrijke kwesties meer aangeduid dan wel kritisch onderzocht moesten worden.

Het lag oorspronkelijk in mijn bedoeling tevens een uiteenzetting te geven omtrent de contrôle-instanties, welke bemoeienis met de beheersvoering en de verslaglegging daarvan bij de bedrijven hebben. Gebrek aan tijd noopt mij echter dit uit te stellen.

J. J. BUNING

BESLECHTE GESCHILLEN

Red. Prof. Mr. CH. ZEVENBERGEN

(Bijdragen en mededeelingen zende men aan den Secretaris der Redactie)

Executoriaal derden-beslag op in pand gegeven wissels

A staat met een Bank in een verhouding van rekening-courant. Tot dekking van zijn debet-saldo heeft hij aan de Bank een aantal wissels in pand gegeven. De Ontvanger der directe belastingen legt ten laste van A, wegens achterstallige Rijksinkomstenbelasting en te dier zake gemaakte vervolgingskosten, executoriaal derden-beslag onder de Bank op de haar verpande wissels. Van deze wissels zijn ten tijde van het beslag sommige reeds vervallen en door de Bank aan den acceptant ter betaling aangeboden.

Hoe staat het met de geldigheid van zulk een beslag op verpande wissels? En moet het recht der Bank, aan wie de wissels zijn verpand, wijken voor de bevoorrechte vordering van den fiscus, terzake waarvan het beslag werd gelegd?

* * *

Ziehier een casuspositie, voor welke oplossing de Hooge Raad zich onlangs gesteld zag. In eersten aanleg waren deze vragen door de Rechtbank bevestigend beantwoord. Zij achtte het beslag geldig en veroordeelde de Bank-pandhoudster tot afgifte aan den Ontvanger van al hetgeen zij op de door haar ter betaling aangeboden wissels mocht ontvangen, met dien verstande, dat de Bank deze afgifte slechts zou behoeven te doen onder aftrek van een evenredig deel der door haar gemaakte kosten ter zake van de vervolging harer aanspraken in het faillissement en het geding¹⁾, zijnde onkosten tot behoud van haar

¹⁾ De eene acceptant was namelijk failliet verklaard en de andere had de betaling geweigerd, zoodat tegen hem een vordering tot betaling was ingesteld.

pand gemaakt, waarvoor haar retentie-recht toekomt.²⁾ Dit vonnis werd door het Hof in hooger beroep bekrachtigd. Tenslotte verwierp de Hooge Raad het daartegen ingestelde beroep in cassatie in een tweetal arresten, beide van 20 Mei 1932 en opgenomen in de Nederlandsche Jurisprudentie 1932, bl. 1448 vlg.

Wij stelden hierboven de kwestie zoo eenvoudig mogelijk. Het geval, dat den Hoogen Raad ter beslissing werd voorgelegd, hield allerlei bijzonderheden in. Wij laten die hier met opzet buiten beschouwing, eenerzijds omdat haar vermelding de zaak nog ingewikkelder zou maken dan zij reeds is, anderzijds omdat zij voor de principieele vragen, waarom het hier gaat, van geen belang zijn.

* * *

Het geval, gelijk het daarstraks door ons in zijn meest eenvoudigen vorm werd gesteld, is zeer belangrijk. Tal van vragen doet het rijzen. Die alle te stellen en te bespreken zou ons te ver voeren en de aandacht onnoodig afleiden van de fundamenteele vragen van wisselrecht, waarmee het ons in aanraking brengt, te weten:

- 1° wat is eigenlijk verpanding van wissels;
- 2° hoe geschiedt zij en welke gevolgen heeft zij;
- 3° hoe staat het met de mogelijkheid van een executoriaal derden-beslag op wissels;
- 4° welk effect heeft dit beslag,
  - a. indien het gelegd is op nog niet vervallen wissels;
  - b. indien het gelegd is op reeds vervallen, doch nog niet ter betaling aangeboden wissels;
  - c. indien het gelegd is op reeds vervallen en ter betaling aangeboden wissels.

Wij stellen ons voor, ditmaal de vragen, hierboven ten aanzien van de *verpanding* van wissels gesteld, te bespreken, om ons dan een volgend maal bezig te houden met het executoriaal derden-beslag op deze waardepapieren.

* * *

Een wissel is een merkwaardig ding! Het is om te beginnen een stuk papier en dus, van juridisch standpunt bezien, een roerende lichamelijke zaak. Maar daarnaast is de wissel „drager van rechten, van onlichamelijke zaken”. In zulk een stuk toch zijn een of meer vorderingen vastgelegd. Is het geaccepteerd en geëndosseerd, dan behelst het zelfs verplichtingen van en dus rechten tegenover een drietal personen, n.l. den acceptant, den trekker en den endossant. En is het bovendien nog voor aval geteekend, dan is er nog een vierde verplichting bijgekomen.

De wissel „drager van een vorderingsrecht!” Wat beteekent dat? Niet maar, dat hij bewijs oplevert van de daarin vastgelegde vordering. Zonder twijfel, de wissel is een bewijsstuk en de houder ervan kan zijn rechten aantonen door overlegging van den wissel. Maar dit is met een gewone schuldbekentenis, althans die, welke een oorzaakvermelding inhoudt, eveneens het geval. En toch pleegt men zoo'n schuldbekentenis niet te noemen „drager van rechten”. Men wil met deze uitdrukkingwijze dus iets anders aangeven en wel dit, dat het recht, waarvan de wissel melding maakt zoodanig verweven is met den wissel, het papier zelf, dat over dit recht zonder het papier niet kan worden beschikt. Of anders gezegd: de typische wisselrechten kunnen, zonder overgave van den wissel zelf, niet aan een ander worden overgedragen, noch ook, zonder den wissel, tegen den schuldenaar worden uitgeoefend.

Tusschen wissel en recht uit den wissel bestaat dus een zeer nauw verband: het recht is vastgelegd, geincorporeerd in het

papier. Daaruit volgt, dat verkrijging en verlies van het papier in het algemeen beslissend zijn voor verkrijging en verlies van het daarin vastgelegde recht. Wie het papier in eigendom verwert, wordt daardoor tevens rechthebbende uit het papier en wie het recht aan een ander zou willen overdragen, moet dat doen door overgave van het papier. En voor verpanding van het recht uit het papier is verpanding van het papier, d.w.z. overgave van het papier, een eerste vereischte, gelijk voor verpanding van een lichamelijke zaak overgifte dier zaak noodzakelijk is.

Men houde echter bij dit alles in het oog, dat het papier alleen waarde heeft, omdat het de vordering in zich draagt; het is tenslotte de vordering, waarom het gaat. Eigendomsoverdracht van het papier is derhalve in den grond niet anders dan overdracht der vordering uit het papier; verpanding van het papier, verpanding der vordering, der onlichamelijke zaak. Hierin uit zich, wat de Duitschers niet ten onrechte genoemd hebben, de „Doppelnatur” van papieren als de wissel, van de waardepapieren. Het zijn lichamelijke zaken „aber eigentümliche Sachen, weil ihr wirtschaftlicher Wert in einem Rechte besteht, und der Bestand dieses Rechts an das an sich wertlose Papier geknüpft, das Recht in dem Papier verkörpert ist”³⁾.

* * *

Uit het bovenstaande is, naar wij hopen, duidelijk geworden, dat het o.i. onjuist is, om, gelijk de Bank in het proces deed, te beweren, „dat in geval van verpanding de wissels zelve en niet de vorderingen uit den wissel zijn verpand”. Evenmin is echter correct om het tegenovergestelde vol te houden en te zeggen: in zulk een geval wordt niet de wissel, doch de vordering uit den wissel verpand. Juist is, dat bij verpanding, gelijk ook bij verkoop en eigendomsoverdracht van wissels, en de wissel zelf en met en door den wissel het daarin vastgelegde recht is object van de verpanding, den verkoop, de eigendomsoverdracht. Ter beoordeeling van de uit zulk een pandrecht, zulk een verkoop, zulk een eigendomsoverdracht, voortvloeiende gevolgen, zal men dus met deze „Doppelnatur” van den wissel rekening hebben te houden. En dit heeft, wat de verpanding aangaat, niet slechts belang voor de vraag, of en in hoeverre executoriaal derden-beslag op in pand gegeven wissels is toegelaten — waarover nader een volgend maal — doch tevens voor deze andere vraag, welke bevoegdheden den pandhouder toekomen, indien de pandgever niet aan zijn verplichtingen voldoet. Zegt men met ons, dat pandrecht op een wissel niet slechts is pandrecht op het papier, doch tevens en vooral pandrecht en de daarin vervatte vordering, dan volgt daaruit, dat de algemeene regelen voor het pandrecht op onlichamelijke zaken toepassing vinden. Neemt men daarentegen, in navolging van de Bank, aan, dat hier niet anders aanwezig is dan een pandrecht op het papier, dan kan men niet aan de consequentie ontkomen, dat hetgeen de wet ten aanzien van pandrecht op lichamelijke zaken bepaalt, ook hier moet worden toegepast. Dan zal men met name den pandhouder elke *inningsbevoegdheid* van den verpanden wissel moeten ontzeggen; hem komt, precies als iederen anderen pandhouder van een lichamelijke zaak, slechts toe de bevoegdheid om het pand te *verkoopen* bij nalatigheid van den pandgever in de nakoming zijner verplichtingen.

* * *

Art. 1198bis van het Burgerlijk Wetboek bepaalt:

„Tot vestiging van pandrecht op papier aan order, wordt behalve het endossement de overgaaf van het papier gevorderd”.

³⁾ Staub, *Kommentar zum Handelsgesetzbuch*, dl 2 (12de dr. 1925), § 381, Anm. 1.

²⁾ Zie art. 1203 lid 2 B. W..

Wat hier voorgeschreven wordt aangaande papier aan order in het algemeen, is uiteraard op den wissel, een bepaalde soort van orderpapier, toepasselijk. Erg gelukkig kan de redactie van dit artikel niet worden genoemd. Juister ware geweest indien het aldus had geluid: Tot vestiging van pandrecht op papier aan order wordt behalve de overgaaf van het papier het endossement gevorderd. De wet wekt toch door haar redactie den indruk alsof het vooral aankomt op het endossement en eerst in de tweede plaats, als bijkomstigheid, de overgaaf van het papier mocht worden geeischt. Niets is minder waar! Vóór alles is bij het orderpapier, evenals bij de toonderpapieren (art. 1198 lid 1, B. W.), overgave van het stuk noodzakelijk voor de vestiging van het pandrecht. Alleen, de bijzondere aard van het orderpapier brengt mee, dat overgave zonder meer niet voldoende is. De schuldenaar uit een orderpapier heeft zich immers verbonden te betalen niet maar aan iederen willekeurigen houder van het papier, gelijk de schuldenaar uit een toonderpapier, maar aan den nemer of diens order, d.w.z. aan den nemer of aan den- gene, dien de nemer als rechthebbende zal hebben aangewezen. En dit nu blijkt en kan alleen blijken uit een endossement.

Het endossement is dus een legitimatie-verschaffing; een verklaring van den vroegeren houder van het papier, dat de rechten daaruit voortaan zullen worden uitgeoefend door hem, aan wien hij het heeft overgegeven. Als hoedanig de geëndosseerde gelegitimeerd is, hangt tegenover *derden* af van den inhoud van het endossement. Het legitimeert hem als eigenaar-schuldeiseher, indien het is een gewoon of een blanco-endossement; als pandhouder, indien in het endossement de pandclausule is opgenomen. Tusschen *partijen* is de inhoud van het endossement niet beslissend. Zij kunnen steeds terugwijzen naar hetgeen in werkelijkheid door haar is overeengekomen, hoezeer dit ook verschillen moge van wat het endossement vermeldt.

* *
*

We weten dus nu, dat verpanding van een wissel geschiedt door overgave van een endossement op den wissel. Hoe ziet dat endossement eruit? Moet daarin van verpanding worden gesproken of kan verpanding ook plaats hebben door een gewoon, uiterlijk op eigendomsoverdracht gericht, endossement? Art. 1198bis B. W. rept hiervan met geen woord; het spreekt heel in het algemeen van een endossement. O.i. echter volgt uit de algemeene beginselen van wisselrecht, dat verpanding van een wissel slechts dan tegenover elk en een ieder als verpanding geldt, indien daarvan uit het endossement blijkt (door de clausule „waarde tot pand” of „waarde tot zekerheid” of soortgelijke vermelding). Slechts dan is de verkrijger van den wissel (geëndosseerde) tegenover iederen derde als pandhouder gelegitimeerd.

Hiermee is allerminst gezegd, dat de verkrijger krachtens endossement zonder pand-clausule geen pandhouder kan zijn. Maar alleen dit, dat die verkrijger voor de buitenwereld geldt als eigenaar van den wissel en niet als pandhouder. Wie eventueel zou willen beweren, dat hij in werkelijkheid geen eigenaar doch slechts pandhouder is, zal dat hebben aan te toonen. Tusschen partijen is, zooals wij zeiden, steeds beslissend hetgeen in werkelijkheid is overeengekomen en niet wat het endossement vermeldt. Onverschillig dus wat het endossement inhoudt: de geëndosseerde zal steeds pandhouder zijn, indien partijen inderdaad de bedoeling hadden om te verpanden.

* *
*

Wie aan een ander een wissel wil verpanden kan daarbij dus tweeërlei weg volgen.

a. Hij kan de pandclausule in den wissel opnemen. Alsdan

geldt ook tegenover derden de geëndosseerde als pandhouder van den wissel.

b. Hij kan de pandclausule weglaten en den wissel van een gewoon endossement voorzien.

Tusschen partijen staat dan niettemin de verpanding vast. Maar tegenover derden wordt de geëndosseerde dan gelegitimeerd als eigenaar van den wissel, zoolang niet het tegendeel is aangetoond.

Aldus was blijkbaar geschied in het geval, dat de Hooge Raad te beslissen kreeg. Naar het oordeel der Bank, aan wie de wissels op die wijze geëndosseerd waren, was daardoor de eigendom der wissels op haar overgegaan „zij het tot zekerheid”. De Bank was dus van meening, dat wie, aan een ander een wissel willende verpanden, dit doet door overgave van den wissel benevens een gewoon endossement op den wissel (d.i. zonder de pandclausule), in werkelijkheid den eigendom des wissels overdraagt, maar dan tot zekerheid der pandschuld.

Aan deze opvatting ligt, naar onze meening, ten grondslag een volkomen miskenning der eigendomsoverdracht tot zekerheid, de z.g. fiduciaire eigendomsoverdracht. De eigendomsoverdracht tot zekerheid veronderstelt, dat partijen werkelijk *eigendomsoverdracht* willen. Daarom heeft het hierboven aangehaalde artikel 1198bis van het Burgerlijk Wetboek, dat er van uitgaat, dat partijen een *verpanding* beoogen, met de fiduciaire eigendomsoverdracht niets te maken. Terecht overwoog de Hooge Raad dan ook te dezen aanzien:⁴⁾

„dat ook de geschiedenis van art. 1198bis B. W. geen „steun verleent aan de bij dit onderdeel verdedigde stelling, dat deze wetsbepaling, die voorkomt in den titel, „waarin het pandrecht wordt geregeld en voorschrijft hoe „dat recht gevestigd wordt op papier aan order, het oog „zou hebben op een recht, dat in strijd met den aard van „het pandrecht den eigendom van het tot zekerheid ge- „gevene overdraagt”.

In het gestelde geval willen partijen juist geen eigendomsoverdracht maar verpanding. Men kan het ook zoo zeggen: zij willen verpanding, maar wekken door het gebruik van een gewoon endossement den indruk, dat zij eigendomsoverdracht willen. Goed beschouwd is dit niets anders dan een schijnhandeling, een „doen alsof”. Mitsdien staat het een ieder, die daarbij belang mocht hebben vrij, het „schijn”-karakter der handeling aan te toonen en partijen te houden aan hetgeen zij in waarheid beoogden: verpanding. Zoo zal b.v. de acceptant, door den geëndosseerde tot betaling aangesproken, hem kunnen voorhouden: Gij zijt in werkelijkheid geen eigenaar, geen schuldeiseher voor U zelf, doch een pandhouder, die de rechten, welke de endossant tegen mij heeft, uitoefent. En hij zal tegen hem dezelfde verweermiddelen kunnen aanvoeren, als hem tegen den endossant ten dienste zouden hebben gestaan⁵⁾. Vervolgens, komt het recht van dezen geëndosseerde in botsing met het voorrecht van den fiscus, terzake van verschuldigde Rijksinkomstenbelasting, dan zal het volgens art. 12 Wet van 1845 daarvoor moeten wijken.

* *
*

Het voorafgaande samengevat komt hierop neer: wanneer partijen in pandgeving bedoelen, kan de verkrijger van den wis-

⁴⁾ *Nederlandsche Jurisprudentie* 1932, bl. 1458.

⁵⁾ Wat dit laatste betreft oordeelen in gelijken zin *Scheltema, Wisselrecht*, 2de dr. 1932, bl. 167; *Ribbius, Het Nederlandsche wisselrecht*, 2de dr. 1930, nr 176. Daarentegen stelt de Hooge Raad de pandhouder op één lijn op met een opvolgend schuldeiseher, zoodat hij met de verweren tegen zijn pandgever in beginsel niets heeft uit staan. Verg. arrest van 13 Jan. 1928, *Weekblad v. h. Recht*, nr 11787, *Ned. Jurisprudentie*, 1928 bl. 329.

sel nooit eigenaar doch slechts pandhouder daarvan worden. Dit geldt niet slechts wanneer van de inpandgeving uit het endossement blijkt door de pandlausule, doch eveneens indien de pandlausule daarin niet is opgenomen. Wel *legitimeert* hem in dat geval het endossement als eigenaar, maar dit wil niet zeggen, dat hij ook werkelijk eigenaar is. Iedere belanghebbende toch kan die legitimatie te niet doen en aantoonen, dat de geëndosseerde slechts in schijn is eigenaar, doch inderdaad pandhouder.

De overweging, welke de Hooge Raad aan dit onderdeel der procesbeweringen van de Bank wijdde, komen ons dan ook niet geheel juist voor. De Hooge Raad overwoog namelijk: ⁶⁾

„dat, al ontleende de Bank aan de omstandigheid, dat „de wissels aan haar geëndosseerd waren, de bevoegdheid „om tegenover derden alle rechten uit te oefenen, die „voortvloeien uit den eigendom der stukken, dit niet weg „neemt, dat zij daarop slechts een recht van pand had „tegenover haar tegenpartij, de schuldenaar.

Eenzelfde opvatting omtrent de rechten van den pandhouder eens wissels vindt men gehuldigd in het arrest van den Hoogen Raad van 19 Jan. 1928, Weekblad van het Recht, nr 11787.

O.i. wordt hier door den Hoogen Raad niet voldoende acht geslagen op het legitimeerend karakter van het endossement. Het kan immers niet zoo zijn, dat iemand, die tegenover zijn tegenpartij is *pandhouder*, tegenover derden als eigenaar wordt gelegitimeerd, zoodat de acceptant door hem tot betaling van den wissel aangesproken en te goeder trouw daaraan voldaan hebbende, bevrijdend heeft betaald ⁷⁾.

* * *

De Bank moet, zoo oordeelde de Hooge Raad terecht, waar zij slechts is pandhouder der aan haar geëndosseerde wissels, wijken voor het voorrecht van den fiscus terzake van door den pandgever verschuldigde Rijksinkomstenbelasting. De beslissing zou anders hebben moeten luiden, indien de schuldenaar van de Bank haar de wissels in eigendom had overgedragen tot zekerheid der schuld.

De eigendomsoverdracht tot zekerheid, ook wel fiduciaire eigendomsoverdracht genoemd, behoort tot de zoogenaamde fiduciaire rechtshandelingen. Kenmerk van deze handelingen is, dat daarbij een wanverhouding bestaat tussehen doel en middel. Partijen toch bedoelen met deze eigendomsoverdracht den schuldeischer de voor zijn vordering gewenschte zekerheid te verschaffen. Mitsdien is de eigendomsoverdracht tot zekerheid een door haar doel (zekerheid) beperkte eigendomsoverdracht, hetgeen o.m. hierin uitkomt, dat de eigendom der zaak weer aan den schuldenaar terugvalt, zoodra hij de schuld, tot zekerheid waarvan hij overdroeg, heeft voldaan.

In onderscheiding van wat met de schijnhandeling het geval is, is de fiduciaire rechtshandeling werkelijk gemeend. Bij de fiduciaire eigendomsoverdracht willen partijen inderdaad eigendomsoverdracht en geen pandovereenkomst. En daarom, is een wissel tot zekerheid geëndosseerd, dan wordt daardoor en tegenover den endossant en tegenover derden de geëndosseerde eigenaar van den wissel, volledig rechthebbende uit den wissel. Anders dan bij de schijnhandeling staat het derden — b.v. den acceptant — niet vrij, aan te toonen, dat de geëndosseerde geen eigenaar, doch slechts pandhouder is.

Over de geldigheid der fiduciaire rechtshandelingen heerscht tegenwoordig in ons land zoowel in de wetenschap als in de rechtspraak goeddeels eenstemmigheid. Sinds de Hooge Raad

in enkele hoogst belangrijke arresten haar geldigheid erkende, ⁸⁾ kan men zonder gevaar roerend goed tot zekerheid in eigendom overdragen, wissels met dat doel endosseeren, vorderingen eedeeren. Het belang daarvan voelt ieder. Om bij het gestelde geval te blijven: waren de wissels aan de Bank tot zekerheid geëndosseerd geweest, de fiscus zou de Bank als eigenaar ervan hebben moeten erkennen en geen recht daarop hebben kunnen doen gelden ten nadeele van de Bank.

In Duitschland is verpanding van wissels allengs tot een zeldzaam verschijnsel geworden sinds de geldigheid der eigendoms-overdracht er werd erkend. Men zal er zich niet over behoeven te verwonderen, indien in ons land over eenigen tijd hetzelfde wordt geconstateerd.

CHR. ZEVENBERGEN

⁸⁾ 25 Jan. 1929, *Ned. Jurisprudentie* 1929, bl. 616 vlg., *Weekbl. v. h. Recht*, nr 11951; 21 Juni 1929, *Ned. Jurisprudentie* 1929, bl. 1096 vlg., *Weekbl. v. h. Recht*, nr 12010.

AMSTERDAM—ROTTERDAM V. V.

In de tweede paragraaf van het tweede hoofdstuk van zijn proefschrift geeft Dr. *Belle* een critiek op bestaande opvattingen. Deze critiek komt hoofdzakelijk neer op de twee volgende punten:

1°. *Limperg* heeft in zijn congresreferaat opgemerkt: „Het is dus niet mogelijk in concreto vast te stellen, welke de omvang van de verantwoordelijkheid van den accountant in verband met zijn verklaring op dit oogenblik is.” Dit zou de „missing link” zijner theorie zijn. Gelet echter op de bijeenkomst waar en het gezelschap waarvoor deze inleiding is gehouden benevens de woorden welke in het referaat aan bovengenoemde uitspraak voorafgaan n.l. „die opvatting (van de taak des accountants) zal uit den aard der zaak niet in alle landen dezelfde zijn, ze kan ook niet in alle tijden dezelfde zijn” doen sterk vermoeden dat *Limperg* heeft bedoeld te zeggen: „Het is dus niet mogelijk *internationaal* in concreto vast te stellen enz.” En ik vraag mij af of er, zoo gezien, nog wel reden is voor het „non possumus” dat Dr. *Belle* laat hooren.

2°. Op pag. 47 van zijn proefschrift noemt Dr. *Belle* de leer van *Limperg* e.s. „een leer, welke uitgaat van een voor het maatschappelijk verkeer noodige zekerheid, welke haar *begrenzing slechts kan vinden in maximum momenten*. Dr. *Belle* doet het voorkomen alsof de z.g. Amsterdamsche School propageert dat de controle zoo uitvoerig, als maar enigszins mogelijk is, moet worden verricht om de noodige zekerheid te verkrijgen.

Vooraf t.a.v. dit laatste punt ben ik het met Dr. *Belle* niet eens.

In zijn lezing dd. 11 Juni 1927, getiteld „De vaktechnische eischen bij den controle-arbeid” heeft *Reder* o.a. in zijn stellingen gezegd: „Het is een vaktechnische eisch, dat het doel bereikt wordt met de kleinst mogelijke offers aan controle-arbeid. derhalve, dat op het systeem der volledige detailcontrole elke bekorting wordt toegepast die de controle-techniek mogelijk maakt”.

In zijn daarop aansluitende mondelinge toelichting merkt *Reder* nog op: „men komt in strijd met de vaktechnische eischen wanneer men niet overal zoekt naar de verhouding tussehen het nut der controle en de kosten daarvan.”

Uit het bovenstaande blijkt wel dat de Amsterdamsche School het economisch element niet verwaarloost. Maar ook is haar theorie geheel anders gefundeerd dan Dr. *Belle* het wil doen voorkomen, hetgeen o.m. duidelijk naar voren komt uit het aangehaalde referaat van *Reder*.

⁶⁾ *Nederlandsche Jurisprudentie* 1932, bl. 1457.

⁷⁾ Verg. *Scheltema*, t.a.p., bl. 166.

De vaktechnische eischen geven aan het *minimum* wat door den accountant moet worden verricht om hem voldoende zekerheid te geven dat de te certificeeren cijfers juist zijn. Dit minimum is noodzakelijk wanneer de interne contrôle goed is verzorgd, zoodat de accountant t.a.v. enkele details daarop kan steunen b.v. de contrôle van het debiteurenboek gedurende de loop van het jaar. Is de interne contrôle niet goed verzorgd dan moet de accountant haar vervangen op die punten waarop zij onvoldoende is; de accountant moet dus dan zijn werkzaamheden uitbreiden boven dat minimum dat de vaktechnische eischen voorschrijven. De theorie der Amsterdamsche School geeft dus niet de maximale hoeveelheid contrôlearbeid, die verricht kan worden, als norm doch een minimum waar beneden men nimmer mag gaan. *Limperg* zegt in zijn congresreferaat: „noch de opdrachtgever noch de accountant heeft te dezen aanzien eenige vrijheid ontleend aan subjectieve overwegingen.”

Wanneer de objectief bepaalde vaktechnische eischen worden opgevat, zooals door *Reder* is gedaan, heeft het bezwaar van Dr. *Belle* tegen deze eischen op pag. 39 van zijn proefschrift: „deze (vaktechnische eischen) maken slechts één der factoren uit, welke tezamen normgevend zijn voor den omvang van den arbeid; dit quantitatief probleem is zonder een erkenning van de economische wetten, welke óók den accountants-arbeid beheerschen, niet oplosbaar” weinig betekenis meer.

Niet alleen in het genoemde referaat van *Reder* komen de opvattingen der Amsterdamsche School naar voren doch ook in de artikelen van *Abr. Mey* in de M.A.B. van October 1927, December 1929 en Januari 1930. Vooral in de laatste twee genoemde afleveringen is een duidelijke uiteenzetting gegeven van deze objectieve vaktechnische eischen t.a.v. de contrôle van verkoop- en debiteurenadministratie, en is een oplossing aangegeven voor het quantitativef probleem van den omvang van den accountantsarbeid voor de behandelde onderdeelen der contrôle.

Doch ook in het proefschrift van Dr. *Belle* vind ik veel van het bovenaangehaalde terug. Op pag. 100 is geschreven: „Het economisch principe legt hem (den accountant) hier den dwang op om zijn eigen contrôle te beperken tot een onderzoek naar de vraag, of de interne contrôle in het algemeen goed gefunctioneerd heeft. Een voldoende aantal steekproeven kan hem die zekerheid opleveren. Slechts in geval hem daarbij mocht blijken, dat het systeem van interne contrôle gehaperd heeft, zou het economisch en zedelijk verantwoord zijn dat hij alle facturen in details controleerde”.

En ook in de daarop volgende pagina's verschilt de contrôletechniek van Dr. *Belle* niet veel van die der Amsterdamsche School bijv. t.a.v. de contrôle van den inventaris (pag. 104).

Echter niet alleen bij de techniek doch ook bij het uitgangspunt dat deze techniek bepaalt, is het verschil bijster gering. Dr. *Belle* zegt op pag. 8 „Voorts verwerven de kapitaalbezitters door den bijstand van den zelfstandigen public-accountant de zekerheid, dat de door het beheer overgelegde verantwoording den economischen toestand der huishouding met voldoende nauwkeurigheid en op betrouwbare wijze tot uitdrukking brengt” op pag. 9: „De norm van zekerheid, welke men met den accountants-bijstand beoogt, is de neerslag van de eischen, welke de gemeenschap aan die functie stelt” en op pag. 13/14 „Dus, de formeele en materiele contrôle kan overgelaten worden aan den public-accountant”.

Al deze aanhalingen zouden ook een publicatie van een aanhanger der Amsterdamsche School sieren.

Het verschil tusschen Dr. *Belle* en de Amsterdamsche School komt veel meer naar voren in de volgende citaten uit het besproken proefschrift. Op pag. 14 is vermeld: „De public-accountant krijgt bij zijn optreden in de onderneming een eigen specifieke verantwoordelijkheid te dragen, welke beheerscht wordt

door de taak, die hem op de schouders geladen wordt. Wie ook zijn opdrachtgevers mogen zijn (de Commissarissen of Directie) *bezien in het enger raam van de onderneming* is het de taak van den accountant steeds om den opdrachtgever tot steun te zijn bij diens plichten of bij de uitoefening van zijn rechten, ten einde mogelijk te maken dat die functies hun eigen verantwoordelijkheid kunnen blijven dragen. *Deze ambtstaak binnen de onderneming* impliceert dat de verantwoordelijkheid des accountants, hoe specifiek haar karakter ook zij, een afgeleide verantwoordelijkheid is; althans ten opzichte van de eenheid: de onderneming.”

Uit deze (door mij) gecursiveerde uitdrukkingen blijkt dat Dr. *Belle* den accountant alleen ziet als hulp en steun van de leiders der onderneming. Op pag. 10 zegt hij: „De contrôleplicht van de hoogste instantie in de onderneming d.w.z. van de leiding, wordt door het optreden van den accountant niet opgeheven, maar blijft principieel bestaan; de accountants-hulp brengt hier slechts verlichting”.

Nu beweert de Amsterdamsche School niet dat het optreden van den accountant den contrôleplicht van de leiding opheft, doch zij legt den nadruk op de sociale zijde van de functie van den accountant, die door zijn certificaat aan de kapitaalverschaffers de zekerheid verschaft dat uit de door de leiding overgelegde verantwoording de gevolgen van het beheer juist naar voren komen opdat zij daarover met kennis van zaken kunnen oordeelen. Of, zooals Dr. *Belle* zegt op pag. 16: „Wat de accountant kan en moet doen, in zooverre hij als bedrijfseconoom daartoe in staat is, is den weg effenen en verbreedden, waarlangs dat oordeel over het gevoerde beheer gaat”. De verlichting van de taak van de leiding is dus niet het primaire doel van de accountantscontrôle.

En niet alleen de Amsterdamsche School, doch ook *Dijker*, die volgens *Belle* tot de Rotterdamsche School behoort, huldigt n.m.m. dit standpunt. Op een lezing d.d. 7 Mei 1930 voor de Rotterdamsche Assistentenvereniging heeft *Dijker* o.a. deze vraag behandeld: „Waarom draagt een ondernemer een accountant de contrôle op? Het antwoord op deze vraag was:

- 1°. Om een certificaat voor de juistheid van de jaarrekening te verkrijgen; dit heeft men noodig om meer vertrouwen te vinden bij het publiek.
- 2°. Om décharge gemakkelijker te kunnen verleen of verkrijgen.
- 3°. Om te komen tot een betrouwbare bedrijfseconomische statistiek bijv. wanneer de opdracht wordt gegeven door een alleen handelend koopman, die aan niemand verantwoording verschuldigd is. Het doel is dan dat de accountant de balans deskundig opmaakt en toelicht, zoodat de opdrachtgever gebruik kan maken van den ruimeren blik van den accountant.

In het sub 1° genoemde geval verricht de accountant een publieke, in de beide laatste gevallen een private taak. *Dijker* toonde in het vervolg zijner rede aan hoe de publieke en private taak in één opdracht kunnen samengaan. Hij stelde het geval dat de opdrachtgever wenscht dat de accountant bij de contrôle der jaarrekening ook de individueele debiteuren rekeningen zal controleeren. Om tot het geven van het certificaat te komen is deze laatste contrôle niet noodig; het pointeeren der debiteurenrekeningen hoort dus niet tot de publieke doch tot de private taak van den accountant.

Hieruit blijkt m.i.: dat *Dijker* alleen bij de private taak de verlichting van de werkzaamheden der leiding van de onderneming als een primaire factor ziet, doch t.a.v. de publieke taak geheel op Amsterdamschen bodem staat.

Ik durf dan ook beweren dat de contrôletechniek van Dr. *Belle* niet veel verschilt van die der Amsterdamsche School,

althans de contrôletechniek van Dr. Belle zooals die n.m.m. mag worden afgeleid uit zijn proefschrift. Echter betwijfel ik of Dr. Belle deze techniek kan doorvoeren wanneer hij den accountant ziet als helper van de bedrijfsleiding, — zij het dan niet in haar dienst, zie pag. 12 — een helper met een specifieke doch afgeleide verantwoordelijkheid. Het doorvoeren der contrôletechniek, zooals die volgens wetenschappelijke en economische eischen moet zijn, is beter mogelijk wanneer men zich op het standpunt stelt dat de accountant een eigen verantwoordelijkheid heeft, niet voor het gevoerde beheer en zijn gevolgen doch voor een juiste weergave van deze gevolgen in de jaarrekening. Of zooals Dr. Belle zegt op pag. 15: „Genoeg zij, dat hier geconstateerd wordt, dat en de ondernemingsleiding en de accountant elk hun eigen verantwoordelijkheid hebben.

Volgens Dr. Belle is zijn proefschrift gebaseerd op de leer van Volmer. Toch meen ik, wanneer ik het artikel van Volmer in De Bedrijfseconoom van November 1927, getiteld: „De administratieve contrôle en de accountant”, vergelijk met het besproken proefschrift, eenige toenadering tot de Amsterdamsche School te kunnen bespeuren. In dit artikel zegt Volmer: „Het gaat niet om een meer of mindere contrôle maar daarom, of de omvang der contrôle door de aansprakelijkheid van den accountant wordt bepaald of door de functie welke de contrôle in de gegeven huishouding moet vervullen” en „Dezelfde macht, welke de beheerders aanwijst en hun taak bepaalt, doet zulks uiteraard ook voor het toezicht. Die macht en geen macht buiten de huishouding, is bevoegd den omvang van het toezicht op het beheer te regelen”. Waar Volmer dus alle macht omtrent de omvang der contrôle laat aan de hoogste macht in de onderneming, beschouwt Dr. Belle de vaktechnische eischen, waarop die macht geen invloed heeft, als één der factoren welke normgevend zijn voor den omvang van den arbeid (pag. 39). Verder acht Dr. Belle de bepaling van den omvang van den accountantsarbeid te behooren tot de competentie van den accountant. Immers op pag. 103 zegt hij: „Wij zijn het in dat opzicht geheel met Limperg eens, dat een voorbehoud, dat een leemte in het gehouden onderzoek voorop stelt, bij voorbaat veroordeeld is”.

Doch niet alleen t.a.v. de verhouding tussehen opdrachtgever en accountant doch ook t.a.v. de techniek verschilt Dr. Belle van Volmer. In zijn achtste stelling van bovengenoemd artikel zegt Volmer: „De taak van den deskundige bij het onderzoek van de in 7 bedoelde rekening (jaarrekening) is, tenzij uitdrukkelijk anders wordt verklaard, beperkt tot de verificatie van de rekening en verantwoording der beheersorganen en omvat niet de bewaringscontrôle en de daarmee verband houdende actieve medewerking aan de opstelling van de inventarissen. Wel moet hij er zich van vergewissen, of en in hoeverre de interne contrôle als voldoende mag worden beschouwd en van zijn bevinding te dien opzichte doen blijken”. Daarentegen zegt Belle op pag. 102: „Een voorraadstaat, opgemaakt door den beheerder der voorraden en geboekstaafd door diens eigen opnamen, is geen document waarop de accountant zich mag verlaten, zelfs niet als de Directie door haar mede-onderteekening de juistheid ervan aanvaardt”. Dr. Belle stelt zijn eischen veel hooger zooals blijkt uit hetgeen hij opmerkt op pag. 103 waar wordt gezegd: „Voorzover de accountant technisch niet voldoende onderleigd mocht zijn, dient hij zich voor de voorraadopname van deskundige hulp te verzekeren. Hij mag zich o.i. er niet van af maken met de bewering, dat hij wel comptabel-deskundige, doch geen waren-technicus is, want ook de accountant moet zijn organisatie aanpassen aan het gestelde doel, t.w. de normale zekerheid omtrent de economische juistheid van de jaarrekening.” en „Die z.g. goede gronden (van art. 1 reglement van arbeid) zijn niet aanwezig, indien de accountant niet kan instaan voor het bestaan, de qualiteit en de waarde van den voorraad goederen”.

Wel brengt hij op pag. 104 dezen eisch eenigszins terug door, evenals de Amsterdamsche School, de inventarisaties te verdeelen over den loop van het jaar, doch Dr. Belle blijft zich toch wel verantwoordelijk achten voor de bewaringscontrôle.

Ook deze bespreking van enkele verschilpunten tussehen Volmer en Dr. Belle toont aan dat de door Dr. Belle beschreven contrôletechniek niet veel verschilt met die der Amsterdammers. Ik acht echter het gevaar aanwezig dat, vanuit het uitgangspunt van Dr. Belle „de ambtstaak binnen de onderneming” deze techniek niet kan worden doorgevoerd, en dat sommige accountants de theorie van Dr. Belle gaan gebruiken als dekmantel voor een minder juiste uitvoering der opdracht door zich te beroepen op economische eischen en den wensch van de ondernemingsleiding. Dit zou dan leiden tot een uitoefening van het vak, die, blijkens zijn proefschrift, ook Dr. Belle niet voor de meest juiste houdt.

W. WESTRA

OVERZICHT DER REFERATEN, UITGEBRACHT OP HET VIJFDE INTERNATIONAAL CONGRES VOOR WETENSCHAPPELIJKE BEDRIJFSORGANISATIE, GEHOUDEN TE AMSTERDAM, OP 18—23 JULI 1932

Het 4de punt van behandeling.

Hoe moet in een bedrijf de technische en geestelijke opleiding van het toezichthoudend personeel georganiseerd worden met het oog op de toepassing der rationalisatie?

Edward S. Cowdrick (U.S.A.) schreef daarover een referaat, getiteld:

„The training of foremen in modern management methods.”

De opleiding van werkmeesters (bazen) begon, zegt hij, in de V.S. op groote schaal in 1917, als gevolg van de erkenning der noodzakelijkheid van een beter toezicht in een tijd van snelle industriele ontwikkeling en veelvuldige veranderingen in de beheersmethoden.

Aan iedere beweging voor zulk een opleiding liggen twee doeleinden ten grondslag.

1. Kennis, beschaving en geestdrift bij te brengen
2. Tot zelfstandig denken en oordeelen op te voeren.

Deze beide doelen zijn niet steeds scherp van elkaar te scheiden.

De vorming van bazen valt onder een of meer der onderstaande afdelingen.

1. Technische ontwikkeling.
2. Beheer.
3. Inspiratie, inlichting, beschaving.

De cursussen voor de bazen kunnen als volgt worden ingedeeld.

1. Schriftelijke cursussen.
2. Klassikale cursussen.
3. Lezingen reeksen.
4. Cursussen aan de hand van leerboeken.
5. Lezingen met onderlinge bespreking.
6. Onderlinge besprekingen aan de hand van leerboek.
7. Losse voordrachten.

De belangrijkste resultaten, die bij de opleiding voor bazen in verschillende bedrijven werden bereikt, zijn de volgende.

1. Door voor-opleidingscursussen werden gewone employés geschikt gemaakt voor opzichterswerk, waardoor een kwantitatieve verbetering van het toezicht werd verkregen.
2. Bazen verkregen een hoogere technische bekwaamheid ten